

ВЛАДИСЛАВ ГАЗДА,

магістр менеджменту, аспірант відділу історії та теорії соціології Інституту соціології Національної академії наук України (01021, Київ, вул. Шовковична, 12)

VLADYSLAV HAZDA,

Master of Management, PhD Student at the Department of History and Theory of Sociology, Institute of Sociology, National Academy of Sciences of Ukraine (12, Shovkovychna St., Kyiv, 01021)

vladgazda@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0004-5679-1814>

Спільноти практики в соціологічному дискурсі: від теорії спільнот до прикладного концепту¹

Вступ

Складність та гетерогенність архітектури сучасного соціуму зумовлюють появу нових, більш динамічних форм спільнот, що відображають трансформаційні соціальні процеси пізнього модерну та постмодерну. В умовах глобалізації та технологічних змін традиційні уявлення про спільноту як про суто локальне чи територіально обмежене утворення давно поступились місцем баченням складніших механізмів соціальних взаємодій та зв'язків. Одним із виразних проявів цієї трансформації є концептуалізація *спільнот практики* (communities of practice, CoP) — груп людей, що об'єднані спільним інтересом чи пристрастю до певної діяльності й удосконалюють свій досвід та навички через регулярну взаємодію. За умов війни та системної кризи дослідження спільнот практики в Україні набувають особливої ваги, адже ці групи можуть бути важливими інструментами формування горизонтальних мереж довіри та соціаль-

¹ Статтю підготовлено у перебігу виконання науково-дослідницької роботи Інституту соціології НАН України «Евристичний потенціал соціологічних теорій у дослідженнях суспільної інтеграції в надзвичайних умовах» (1 січня 2026 року — 31 грудня 2028 року). Науковий керівник роботи В.С. Резнік.

Цитування: Газда, В. (2026). Спільноти практики в соціологічному дискурсі: від теорії спільнот до прикладного концепту. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*, 3, 158–175, <https://doi.org/10.15407/sociology2026.03.158>.

Публікується на засадах ліцензії Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)
Published under the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license.

© Газда, В., 2026.

© Видавець Інститут соціології Національної академії наук України, 2026 / Publisher Institute of Sociology of the National Academy of Sciences of Ukraine, 2026.

ної стійкості, підсилювати класичні інституції та збільшувати організаційні спроможності.

Попри широке висвітлення у міжнародному науковому дискурсі, а також практичне застосування у бізнесі, державному управлінні, громадянському секторі та освіті, в Україні спільноти практики залишаються де-факто феноменом соціальної реальності, який, утім, майже не досліджено під соціологічним кутом зору.

Концепція спільнот практики розробляється у межах теорії навчання та соціальної антропології, розвиваючись як окремий напрямок. Не будучи прямо прив'язаним до теорії спільнот, він постійно звертається до концепцій, які притаманні власне соціології, що викликає чимало питань у профільних науковців: щодо критеріїв ідентифікації, особливостей формування та функціонування, взаємодії з іншими спільнотами тощо. Дослідження спільнот практики крізь соціологічну призму має відкрити нові перспективи для їх розуміння та розвитку, що, в свою чергу, матиме позитивний вплив на організаційний розвиток в бізнесі, державі, громадському секторі — сферах, де такі спільноти є найбільш поширеними. Отже, *мета статті* — концептуалізувати феномен спільнот практики як об'єкт соціологічного аналізу, виокремивши специфічні критерії їх ідентифікації, та продемонструвати, як цей тип колективної організації доповнює класичні та сучасні теорії спільнот.

Концептуалізація феномену спільнот у соціології: від Тьоніса і Дюркгайма до кінця XX століття

Феномен спільнот супроводжує людство впродовж усієї його історії, проте більшу частину історії він залишався об'єктом переважно філософської та етичної рефлексії, а не предметом емпіричного наукового аналізу. Ще в античній думці, зокрема у працях Аристотеля, спільнота (*κοινωνία*) розглядалася як природна форма людського співіснування, що ґрунтується на моральних засадах, дружбі (*philia*) та прагненні до спільного блага. У цій традиції спільноту сприймали як телеологічну даність: вона існує тому, що людина за своєю природою є «політичною істотою». Ще довго після Аристотеля, категорія «спільнота» залишалася радше нормативним ідеалом, ніж аналітичним інструментом.

Ситуація докорінно змінилася у XIX столітті внаслідок «великої трансформації» — стрімкої індустріалізації, урбанізації, розпаду традиційного селянського укладу й появи перших національних держав (Поланьї, 2002). Це період руйнування звичних соціальних зв'язків та переходу до анонімного міського життя та індивідуалізації — саме тоді «спільнота» переходить із розряду філософських категорій у площину соціологічного дискурсу, стаючи об'єктом теоретичної систематизації.

В той період, із праці Фердинанда Тьоніса «Спільнота і суспільство» (*Community and Civil Society*) (Tönnies, 2001), яка була вперше опублікована в 1865 році, і розпочинається соціологічний інтерес до цього феномену. Автор книги пропонує фундаментальну дихотомію, вводячи поняття *Gemeinschaft* (спільнота) та *Gesellschaft* (суспільство) як два ідеальні типи людських відно-

син. За Тьонісом, Gemeinschaft базується на «природній волі», де переважають органічна солідарність, родинні зв'язки, спільні вірування та безпосередня емоційна близькість. Натомість Gesellschaft є продуктом «раціональної волі», де взаємодія стає інструментальною, розрахунковою та регулюється контрактами, а не традиціями. Попри песимістичний погляд на занепад традиційних зв'язків, Тьоніс бачив «рішення» у розвитку кооперативів та свідомих об'єднань, де спільнотність стає не спадком минулого, а раціональним проектом майбутнього.

Попри фундаментальність внеску Тьоніса, його підхід до розуміння спільноти згодом виявив свою обмеженість для емпіричної науки. Його «агрегований підхід» (aggregated approach) став заручником постійного конфлікту між романтизацією та деміфологізацією спільноти як явища, через що він, загалом кажучи, не зміг вийти на рівень валідних наукових узагальнень. Внаслідок цього, в соціології спільнота часто ставала об'єктом або надмірної романтизації, або ж викривального скепсису, що заважало виробленню наукових узагальнень (докл. див.: Brint, 2001).

Для нашого дослідження значно продуктивнішою є альтернативна лінія розвитку концепції спільноти, започаткована Емілем Дюркгаймом (Durkheim, 1964; 1965). Він показує перехід від механічної до органічної солідарності, характерний для змін від традиційного до модерного суспільства. Але, на відміну від Тьоніса, Дюркгайм не зупиняється на протиставленні і йде далі. Його «деагрегований підхід» (disaggregated approach) здійснив концептуальний прорив, уможлививши розгляд спільноти не як дихотомії двох фіксованих соціальних структур, а як набору змінних властивостей. Замість ідеалізованих типів Дюркгайм виокремив конкретні процеси (щільність соціальних зв'язків, ритуальні події, сприйняття схожості з іншими, розмір групи тощо), які здатні інтегрувати індивідів як у традиційному селі, так і в сучасному мегаполісі. Підхід Дюркгайма закладає фундамент аналітичного шляху, який дає нам підстави сьогодні концептуалізувати спільноти практики не як «відкат» до традиціоналізму й гібридної форми Gemeinschaft, а як сучасну конфігурацію конкретних змінних.

Після перших продуктивних кроків, зроблених Дюркгаймом в розумінні спільноти, впродовж XX століття вивчення цього явища втратило чіткі теоретичні контури. Вже до середини 1950-х років існувало понад 94 окремі визначення «спільноти» (Hillery, 1955), що створило справжній концептуальний туман навколо цього терміна. Ця дослідницька традиція часто зводилася до опису яскравих «зрізів життя» — цим терміном Бринт (Brint, 2001) позначає суто дескриптивні, етнографічні описи побуту чи окремих моментів функціонування спільнот, які є цікавими самі по собі, але не дають змоги побудувати цілісну картину. Глобальні підходи до розуміння концепту «спільнота» розділилися на дві гілки (докл. див.: Neely, 2012). З одного боку, використовували **дескриптивний підхід**, який визначає спільноту як сукупність індивідів, що відповідають певному опису або мають спільну рису (наприклад, усі люди, які проживають у певній країні або представники певної етнічності чи національності). Цей підхід простіший для розуміння і вжитку, до того ж його часто використовують у межах повсякденного розуміння спільнот. З іншого боку, застосовували

реляційний підхід, який передбачає, що спільнота — це не просто набір учасників із певною характеристикою, а група, в якій обов'язково існують відносини визнання (*relation of recognition*) між її членами або між окремими членами та спільнотою в цілому. Саме такий підхід краще допомагає нам зрозуміти справжню природу функціонування спільнот, зокрема таких, як спільноти практики, але про це згодом.

Водночас, самі спільноти з часом сильно ускладнились і вийшли далеко за межі просторового виміру, в рамках якого його переважно аналізували перші теоретики. Розуміння просторової природи спільноти поступово трансформувалося: Елізабет Бот (Bott, 1957) у своїй праці «Сім'я та соціальні мережі» (*Family and Social Networks*) запропонувала змістити фокус із місцевості на мережу фактичних соціальних стосунків, які люди підтримують незалежно від географічних меж. Пізніше з'явилася концепція «спільноти обмеженої відповідальності» (Janowitz, 1967; Suttles, 1972). Остання зафіксувала важливий зсув: прихильність індивіда до території стала добровільною та інструментальною, спільнота перестала бути наперед визначеною, перетворившись на об'єкт вибору, де рівень залученості залежить від задоволення конкретних потреб учасника. Згодом цю тезу підтримали Девід Лі та Говард Ньюбі (Lee, Newby, 1983), влучно зауваживши: фізичне сусідство більше не гарантує наявності спільного соціального знаменника і навпаки — спільноти формуються навколо інших критеріїв.

Детериторизація спільнот має принципове значення для нашого дослідження, адже воно фактично звільняє концепцію спільноти від її просторової прив'язки і відкриває аналітичний простір для визнання нових типів колективних утворень — зокрема спільнот, ідентичність яких будується навколо спільної діяльності, професійного інтересу чи спільного досвіду. Якщо спільнота більше не визначається суто через місце проживання, то цілком закономірно постає питання: які саме механізми та підстави здатні породжувати відчуття спільності, взаємної залученості й колективної ідентичності поза межами географії? Саме ця зміна оптики зробила можливим і необхідним аналіз таких форм соціальної організації, які раніше або залишалися непоміченими, або не вписувалися в наявні теоретичні рамки. Таким чином, теоретичне «від'єднання» спільноти від суто простору створило передумови для концептуалізації нових форм, зокрема СоР як повноцінного типу спільноти, що заслуговує на окреме місце в соціологічному аналізі.

Попри всі ці зміни та розвиток теорії спільнот, вивчення спільнот (*community studies*) наприкінці ХХ століття на певний час відсувається на узбіччя соціологічного дискурсу, поступившись місцем аналізу через інтеракційні ритуали, мережеві структури та соціальний капітал (Brint, 2001). На це вплинули розчарування в дескриптивному підході, а також значна динаміка самого явища. Цілком імовірно, що саме з цим пов'язана відсутність своєчасної інтеграції спільнот практики до соціологічного дискурсу. Адже концепція СоР з'являється в 90-х роках ХХ століття — період, коли саме поняття «спільнота» перебувало у стані концептуальної кризи, було перевантажене суперечливими визначеннями та фактично вважалося науково «неспроможним», тож новітні форми колективної організації просто не потрапляли в об'єкти класичного аналізу.

«Спільноти практики»: походження та концептуальні межі

Теоретик освіти Етьєн Венгер та антропологиня Джин Лейв (Lave & Wenger, 1991) ввели термін «спільнота практики», досліджуючи специфічну форму професійної освіти (apprenticeship). Це система підготовки нових фахівців, яка поєднує практичну роботу з навчанням. Головна ідея полягає в тому, що людина опановує професію безпосередньо «в полі», працюючи під керівництвом досвідченого наставника. Традиційно учнівство сприймають як лінійні стосунки між майстром та учнем, проте дослідження виявили значно складнішу архітектуру соціальних взаємодій: основне навчання відбувається через залучення до кола підмайстрів та більш досвідчених колег. Саме для означення такої спільноти, що є для новачка «живим навчальним планом», і було сформульовано термін “community of practice” (CoP). Після артикуляції концепту стало зрозуміло, що такі структури існують повсюдно, навіть за відсутності формальних систем наставництва. Важливо, що розвиток у рамках таких спільнот не обмежується лише новачками: їхня структура динамічна та передбачає безперервне навчання кожного її учасника.

Трансформація цього терміна з вузького дескриптивного концепту в цілісну концепцію відбулася завдяки розширенню його аналітичних меж: від опису конкретної моделі наставництва до теорії навчання як соціальної участі. Знання тут не є пасивним об'єктом, воно відтворюється у процесі спільної діяльності — так званого ситуативного навчання (situated learning). Автори підкреслюють, що навчання — це не індивідуальний когнітивний процес, а наслідок соціальної взаємодії.

Сьогодні спільноти практики мають широке практичне застосування в різних типах організацій. Наприклад, в управлінських дисциплінах концепт CoP активно застосовують як теоретичну рамку для аналізу стратегування та розвитку організаційних спроможностей (Pyrko, 2025). Як зазначають Венгер та Лейв, вони можуть бути названі по-різному: навчальні мережі (learning networks), тематичні групи (thematic groups), технічні клуби (tech clubs) тощо (Wenger, 2011). При цьому, вони зберігають спільні ознаки та підпорядковуються тим самим принципам.

Для того щоб розмежувати спільноти практики від інших типів соціальних об'єднань: як спільнот, так і груп за інтересами чи формальних робочих команд, маємо звернутися до їхньої внутрішньої структури. За Е. Венгером, життєздатність та ефективність такої спільноти залежить від гармонійного поєднання трьох фундаментальних опор: домену, спільноти та практики (рис. 1).

Спільнота є середовищем, де реалізується навчання, а її здатність до прогресу прямо залежить від якісного складу учасників та глибини їхніх взаємин. Учасники вибудовують стосунки, які дають їм змогу навчатися один в одного. Ефективність спільнот практики визначається стосунками, що вибудовуються впродовж тривалого часу: взаємною довірою, підтримкою, лояльністю та спільним розумінням професійного контексту. Це вимагає стабільності та безперервності членства, при цьому склад може варіювати від вузькопрофесійного кола до міждисциплінарних груп, зібраних навколо конкретної проблеми.

Рис. 1. Структурні елементи спільноти практики.

Джерело: (Wenger-Trayner et al., 2022).

Спільнота самостійно визначає межі залученості — від повноправних членів до тимчасових експертів. Оскільки життєздатність такої структури тримається на особистій ініціативі та лідерстві, вона функціонує найбільш органічно за умови добровільної участі, коли залученість стимулюється внутрішньою мотивацією, а не адміністративним примусом.

Варто зауважити, що автори концепту фактично не звертаються до соціологічної теорії та розуміння спільнот, рухаючись індуктивним шляхом: вони описують спільноту через власне емпіричне бачення взаємодії, не прив'язуючи його до наявних соціологічних теорій.

Домен є важливим елементом аналізу, на якому акцентують увагу автори (Wenger-Trayner et al., 2022), оскільки він окреслює сферу експертизи, що об'єднує учасників, надає групі ідентичності та визначає ключові виклики, які вони долають разом. Домени часто зосереджуються на конкретних професіях (наприклад, розробники певного профілю) чи ролях (менеджери), але важливо не обмежувати їх лише формальною структурою: релевантними доменами можуть ставати сфери, що включають представників різних професій (наприклад, міждисциплінарна група з реабілітації ветеранів). Крім того, великі професії можуть диференціюватися на вузьчі домени для розв'язання конкретних практичних питань. Масштаб домену — від вузькоспеціалізованого до широкого — визначається самими учасниками залежно від того, на чому їм потрібно зосередитися для досягнення прогресу.

Практика є третім засадничим елементом, який потребує окремого концептуального уточнення, оскільки саме цей термін найбільше дезорієнтує соціоло-

гів. Складність полягає в тому, що слово «практика» є багатозначним і застосовним у кількох різних поняттєвих контекстах. У найширшому повсякденному значенні «практика» протиставляється «теорії» і вказує на здійснення, втілення в життя ідей та намірів.

У соціологічній теорії практик (зокрема у П. Бурдьє, Е. Гіденса, Т. Шацкі) поняття практики набуває специфічного аналітичного змісту. Як показує Наталя Отрешко (Отрешко, 2025), концепція практик у соціології прагне подолати дихотомію суб'єкта й об'єкта: практика є місцем зустрічі індивіда із соціальними структурами, де дії одночасно зумовлені габітусом і рутинною, але й відтворюють і трансформують ці самі структури. П'єр Бурдьє (Bourdieu, 1986) наголошує, що практика має власну логіку, ґрунтовану не на раціональності, а на ефективності дій у повсякденних ситуаціях, тоді як Етоні Гіденс (Giddens, 1984) через поняття рутинізації показує, як індивідуальні форми поведінки поступово перетворюються на стійкі соціальні структури. Ключовим для соціологічного розуміння є те, що практики — це усталені, часто неусвідомлювані способи поведінки, через які соціальний порядок відтворюється.

У контексті СоР «практика» відсилає до теорії навчання (learning theory) і має інший акцент: вона постає як спільна діяльність, спрямована на вдосконалення професійної спроможності через взаємодію. Тут практика — не стільки механізм відтворення структур, скільки динамічний ресурс, який група свідомо розвиває, обговорює та трансформує.

Щоб краще зрозуміти «практику» в СоР, варто більше зануритися в контекст. По-перше, учасники долучаються до таких спільнот саме з позиції **практиків**: вони розуміють реальні виклики та контекст своєї діяльності, що допомагає їм ефективно оцінювати досвід один одного. По-друге, усе навчання що відбувається всередині таких спільнот має перш за все **практичний** характер: будучи практиками, учасники розуміють вимоги, виклики та контекст роботи, і їхнє навчання налаштоване на це. По-третє, навчання тут є не простою передачею інформації, а процесом взаємообміну через різні формати взаємодій — тобто учасники **практикують** разом.

Важливо підкреслити, що ці два розуміння (соціологічне і в контексті СоР) не суперечать одне одному, а радше висвітлюють різні аспекти того самого явища. Точки перетину є суттєвими: і в соціологічній теорії, і в концепції СоР практика є соціально конструйованою — вона виникає і відтворюється у взаємодії. У СоР з часом формуються рутинні патерни поведінки, спільні артефакти та імпліцитні норми, які цілком піддаються аналізу крізь призму П. Бурдьє (Bourdieu, 1986) як «габітус» спільноти. Водночас і в соціологічній теорії практики не зводяться до чистого відтворення: Е. Гіденс (Giddens, 1984) наголошує на рефлексивному моніторингу дій, а Бурдьє визнає здатність практики до адаптації за нових обставин. Різниця полягає в акценті: соціологічна теорія практик зосереджується на тому, як практики формують і відтворюють соціальний порядок, тоді як у теорії СоР фокус зміщується ближче до побутового значення практики як протиставлення теорії, фіксує на тому, як практика стає інструментом колективного навчання та формування професійної ідентичності.

Цей переключ між двома акцентами відкриває продуктивний аналітичний простір для майбутніх досліджень і заслуговує на окрему поглиблену увагу.

Цю різницю в акцентах можна описати й у ширших термінах, які пропонує Ніколіні (Nicolini, 2017), розрізняючи «сильну» та «слабку» програми у вивченні практик: перша прагне пояснити, як практики породжують і відтворюють соціальний порядок, тоді як друга зосереджується радше на описі того, що саме роблять практики в конкретному контексті. Соціологічна теорія практик тяжіє до першого полюса, а прикладна концептуалізація СоР — до другого; проте, як слушно зауважує Ніколіні, обидві орієнтації поділяють інтерес до буденної, часто непомітної тканини повсякденної діяльності, хоча й по-різному розпоряджаються ним.

Для більш чіткої ідентифікації спільнот практики важливо відокремити їх від інших організаційних структур та форматів соціальної взаємодії, з якими їх часто ототожнюють у повсякденному дискурсі. У розширеному посібнику (Wenger-Trayner et al., 2022) автори концепту порівнюють СоР із такими форматами, як команда, робоча група, тренінг (або курс) та мережа. Це розмежування ґрунтується на відмінностях у джерелах згуртованості різних груп, їхніх головних цілях та специфіці взаємодії між учасниками. Нижче наведено таблицю, що систематизує ці відмінності (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльна характеристика спільнот практики та інших типів груп за Е. Венгером-Трейнером

<i>Тип структури</i>	<i>Характеристики інших структур</i>	<i>Спільноти практики</i>
Команда	● Створити продукт, послугу чи функцію. ● Зосередитися на завданні зі спільним зобов'язанням щодо його досягнення. ● Розійтися, коли завдання виконано.	● Навчатися та нарощувати спільну експертизу. ● Відданість партнерству в навчанні, яке поширюється на різні завдання та команди. ● Розвиватися, доки домен не припинить бути актуальним.
Робоча група	● Об'єднання для пошуку розв'язання широкої проблеми. ● Учасники приходять як представники певних груп / організацій тощо, представляючи їхні інтереси. ● Узгоджене рішення вимагає переговорів з урахуванням різних точок зору.	● Об'єднання для спільного розвитку в рамках домену. ● Учасники беруть участь як окремі особистості, які навчаються, навіть якщо вони представляють різні організаційні одиниці. ● Взаємне залучення не обов'язково призводить до унікальної узгодженої позиції.
Тренінг	● Передання навчальної програми, визначеної експертами. ● Може бути чи не бути релевантним до практики. ● Навчальні події обмежені часом.	● Самі учасники-практики керують процесом. ● Навчання зумовлене викликами практики та безпосередньо пов'язане з практикою. ● Безперервні навчальні цикли.

Тип структури	Характеристики інших структур	Спільноти практики
Мережа	● Визначається зв'язками між людьми. ● Не вимагає колективної ідентичності чи фокусу. ● Забезпечує широкі та непередбачувані потоки інформації. ● Легкий вхід і вихід.	● Визначається ідентифікацією зі спільним доменом. ● Відданість колективному прогресу на практиці. ● Завдяки спільним зусиллям інформаційні потоки більш цілеспрямовані та організовані. ● Членство є значущим.

Джерело: адаптовано за (Wenger-Trayner et al., 2022: p. 28, fig. 1.3).

Наведена порівняльна характеристика наочно ілюструє виразно прагматичний вектор розвитку концепції СоР у працях Е. Венгера та його колег. Автори фокусуються на інструментальних відмінностях у межах організаційного середовища, проте такий прикладний підхід уникає занурення в соціологічну теорію. По-перше, порівняння відбувається переважно з формальними або квазіформальними структурами (команди, робочі групи), що важливо для менеджменту, але недостатньо для розуміння соціальної природи явища. По-друге, у працях авторів не проводиться паралелей між СоР та іншими типами спільнот. По-третє, концепт залишається дещо ізольованим від великої соціологічної традиції, оскільки описується через власну внутрішню логіку (домен — спільнота — практика), при цьому приписуючи власне значення окремим усталеним поняттям (практика).

Автори також наводять приклади застосування СоР в різних сферах. Хоча початково СоР досліджували в межах антропології й теорії навчання, їхня практична цінність призвела до широкої адаптації концепції для аналізу нових форм взаємодії у бізнесі, державному управлінні, освіті та соціальній сфері. У кожній із цих царин спільноти виконують специфічні функції — від стратегічного управління інтелектуальним капіталом до розбудови горизонтальних мереж за кризових умов. Нижче наведено різні сфери, в яких функціонують спільноти практики, що демонструють їхню гнучкість та здатність до виконання складних соціальних і професійних завдань. Крім цього, ми наводимо реальні приклади дійових спільнот практики в Україні (див. табл. 2).

Автори підкреслюють, що запропонована концептуалізація спільнот практики допомогла унаочнити специфічні структури взаємодій, які існували та існують повсюдно. Насправді спільноти практики є настільки звичним і повсякденним досвідом, що часто вислизують від нашої свідомої уваги, залишаючись «невидимими» за фасадом формальних інституцій. Проте, коли це явище отримує чітку назву та потрапляє у фокус дослідника, воно задає корисну перспективу для глибшого розуміння різних форм взаємодій. Таким чином, введення концепту спільнот практики в науковий обіг радше не відкриває нову реальність, а дає нам інструментарій для ефективного аналізу та розвитку сучасних соціальних утворень.

Таблиця 2

Сфери практичного застосування спільнот практики
та їх приклади з українського контексту

Сфера застосування	Опис	Відображення структурних елементів СоР у прикладах
Бізнес та корпоративний сектор	Внутрішньокорпоративні спільноти ЕРАМ, Використовуються для стратегічного управління знаннями як критично важливим активом організації. СоР допомагають долати обмеження традиційних інформаційних систем, фокусуючись на живому обміні досвідом.	Спільнота: учасники об'єднані онлайн через спеціалізовані платформи, які дають можливість долучатись до окремих закритих спільнот Домен: поділ за напрямками експертизи та ролями (розробники, які використовують конкретну мову програмування; тестувальники; менеджери; маркетологи тощо). Практика: профільні зустрічі та навчання в різних форматах, формування тематичних баз знань.
Державне управління	OKR UA. Допомагають відповідати на управлінські виклики дедалі більшої складності через відкритий обмін знаннями між службовцями. Часто стають інструментом подолання бюрократичних бар'єрів.	Спільнота: регулярна взаємодія через чат у WhatsApp, онлайн- та офлайн-формат. Домен: менеджмент (підхід OKR). Практика: постійне навчання через офлайн- та онлайн-формат і вивчення кращих практик сфери, формування спільної бази знань.
Професійні асоціації	МетаСпільнота. Пропонують навчання за принципом «рівний-рівному» (peer-to-peer) як альтернативу традиційним публікаціям чи курсам. Це задовольняє потребу фахівців у рефлексії над власною практикою.	Спільнота: регулярна взаємодія через спілкування в Telegram-чаті, онлайн- та офлайн-формат. Домен: ком'юніті-менеджмент. Практика: різноманітні освітні форми від вебінарів і панельних дискусій до мастермайндів і офлайн-курсу, формування спільної бази знань.
Громадський сектор	Асоціація громадських радників України. Сприяють розбудові зв'язків між практиками в некомерційному секторі та регіональному економічному розвитку. Дають змогу фондам ефективніше використовувати ресурси через системи спільного навчання.	Спільнота: учасники проходять через навчальну програму для громадських радників і після можуть стати членами ГО, підтримуючи регулярну взаємодію один з одним в WhatsApp, онлайн- та офлайн-формат. Домен: громадський сектор, паракоридична допомога. Практика: вхід через спільне навчання і подальший постійний обмін досвідом та навчання в різних форматах.

Джерело: складено автором за матеріалами (Wenger, 2011).

Варто зауважити, що концепція СоР набула подальшого розвитку. Зокрема, було запропоновано поняття «ландшафтів практики» (landscapes of practice) — сукупності спільнот, що формують цілісну «живу галузь знань» у межах одного домену (Ackermann, Pyrko, & Hill, 2024). Цей підхід дає змогу не заміщувати

окремі спільноти практики, а охоплювати їх, фіксуючи взаємну підзвітність між мережами та спільнотами в межах спільної сфери діяльності. Для українського контексту, де спільноти практики функціонують одночасно в кількох секторах навколо суміжних проблем, ця оптика потенційно відкриває перспективу аналізу не лише окремих СоР, а й їхньої взаємодії в межах ширшого ландшафту.

Окремої уваги заслуговує найповніший на сьогодні огляд літератури про спільноти практики, здійснений Ніколіні та колегами (Nicolini et al., 2022). Узагальнивши тридцятирічну традицію досліджень СоР у полі організаційних та управлінських студій, автори виокремлюють три «лінзи», крізь які науковці вивчали цей феномен залежно від уявлень про його функцію: навчання (learning) — СоР як середовище соціального навчання та становлення професійної ідентичності; інновації (innovating) — СоР як інструмент організаційних змін і створення цінності; захист (defending) — СоР як арена боротьби за владу, де спільноти захищають свою експертну юрисдикцію, вибудовують межі та делегитимують «чужих». Примітно, що ця рамка є, по суті, соціологічною за своєю природою, хоча й сформульованою поза межами соціології: оперуючи поняттями ідентичності, влади, меж, виключення та колективного навчання, вона фактично відтворює класичну багатовимірність спільноти, лише в поняттєвому словнику менеджменту. Не менш показово, що самі автори фіксують внутрішню фрагментованість цього дослідницького поля та занепад академічного інтересу до концепту СоР після 2000-х років, коли дискусія перемістилася з провідних наукових журналів до практико-орієнтованих видань.

На сьогодні, демонстрація можливості широкого застосування СоР на практиці підтверджує наявність значної теоретичної прогалини: СоР існує як «реальність de-facto», яка досі не стала повноцінним предметом соціологічного дослідження. Саме ця «біла пляма» в поєднанні зі значною перспективою практичної користі від дослідження спільнот практики і створює передумови для нашого подальшого аналізу, де ми спробуємо розглянути СоР у соціологічному дискурсі теорії спільнот, використовуючи інструментарій класиків та сучасних дослідників.

Сучасний стан спільнот та місце СоР в соціологічному дискурсі

У ХХІ столітті місце феномену спільнот в соціологічному дискурсі залишається неоднозначним. Натомість сьогодні це явище дедалі частіше опиняється у фокусі суміжних наук, де спільноти розглядають не стільки як об'єкт теоретичного аналізу, скільки як прикладний інструмент для виконання конкретних завдань. У соціальній роботі спільнота стає основою для побудови систем підтримки та мобілізації ресурсів на рівні громади; у педагогіці — середовищем, у якому навчання набуває колективного та ситуативного характеру; у теорії менеджменту — механізмом горизонтального обміну знаннями, що доповнює формальні організаційні структури. Характерно, що ці дисципліни активно запозичують соціологічний поняттєвий апарат (соціальний капітал, мережі довіри, колективну ідентичність) але розвивають його у власній прикладній логіці. Спільноти практики як концепт є показовим прикладом цієї тенденції: наро-

дившись на перетині соціальної антропології й теорії навчання, вони набули широкого практичного застосування в бізнесі, державному управлінні та громадському секторі, при цьому там оперують поняттями, які є глибоко соціологічними за своєю суттю (взаємодія, ідентичність, приналежність тощо). Саме ця парадоксальна ситуація — коли концепт функціонує на соціологічному ґрунті, але розвивається переважно поза соціологією — додатково підкреслює необхідність його реінтеграції в соціологічний дискурс.

З усім тим, суміжні науки не просто використовують концепт спільноти — вони активно звертаються до соціологічної теоретичної бази для його осмислення. Наприклад, у сучасному ретельному аналізі теорій спільнот Роберт Часкін (Chaskin, 2013) показує три різні підходи (виміри) до вивчення цього явища: просторовий, соціальний і політичний.

Просторовий вимір, про який ми вже згадували вище — від Чиказької школи (Park, Burgess, & McKenzie, 1925) через «урбаністичне село» до «спільноти обмеженої відповідальності» — аналізує, як фізичне місце і територія визначають межі спільноти та характер належності до неї. Натомість соціальний вимір зміщує фокус із території на взаємодію: спільнота постає як мережа відносин, що забезпечують підтримку та солідарність. Ключовим теоретичним надбанням тут є концепції соціального капіталу, ідентичності, мережевого та функціонального підходів. Нарешті, політичний вимір подає спільноту як платформу для мобілізації та колективних дій — спільнота «існує, коли вона діє», — охоплюючи як процеси місцевої демократії (Barber, 1984), так і конфліктні стратегії організації громад (Alinsky, 1971), спрямовані на відстоювання інтересів перед зовнішніми акторами.

Систематизація Часкіна є цінною для нашого дослідження з кількох причин. По-перше, вона демонструє, що за межами соціології теоретичне осмислення спільнот продовжує розвиватися і, при цьому, спиратися на класичну соціологічну базу. По-друге, вона наочно показує багатовимірність цього феномену: спільноту неможливо звести до якогось одного виміру — просторового, соціального чи політичного. Також цікаво, що спільноти практики в цьому контексті найкраще піддаються аналізу саме в ракурсі соціального виміру — вони тримаються на взаємодії, мережах довіри та взаємному навчанні, проте не позбавлені елементів політичного виміру, коли стають інструментом колективної дії та впливу на організаційне середовище. Водночас аналітична рамка Часкіна, орієнтована на потреби соціальної роботи в локальних спільнотах (громадах), не пропонує власне соціологічної типології спільнот.

Тож ми бачимо, що спільноти залишаються актуальним об'єктом аналізу в суміжних дисциплінах, але їх не надто активно досліджують соціологи. Як влучно формулює Бринт, концепт спільноти успішно «розібрали» на складові — питання полягає в тому, чи можливо зібрати його знову, але вже в новий і корисний спосіб. Саме цю задачу і розв'язує його типологія, яка на сьогодні залишається чи не єдиною власне соціологічною класифікацією, широко цитованою та визнаною. Бринт починає з оновленого визначення та пропонує розглядати спільноту «*як сукупність людей, які мають спільну діяльність та/або переконання і яких об'єднують головним чином стосунки прихильності, лояль-*

ності, спільні цінності та/або особиста турбота, тобто інтерес до особистостей та життєвих подій одне одного» (курс. мій. — В.Г.) (Brint, 2001: р. 8).

Головною рисою сучасної спільноти, за Бринтом, є її неформальний характер та відчуття близькості, коли учасники знають один одного як «цілісних особистостей», а не лише як носіїв певних формальних ролей. Бринт визнає, що спільноти можуть бути джерелом цінного соціального капіталу та економічних вигод, які часто стають додатковим мотивом для участі. Але ключова умова така: участь у спільноті має переважно ґрунтуватися на емоціях, лояльності, спільних цінностях або особистій включеності в життя інших. Бринт порівнює спільноти з робочими командами: вони можуть мати багато рис, притаманних спільнотам — дружню атмосферу, невеликий розмір, регулярні зустрічі, ритуали. Але вони не є спільнотами, оскільки створюються (організаційно або самоорганізаційно) з конкретною раціональною метою, орієнтація учасників зрештою пов'язана з інтересами та цілями — тоді як особисті стосунки та відчуття близькості посідають вторинне місце, а взаємодія має переважно формальний характер.

Спільноти практики в цьому контексті перебувають на межі. З одного боку, вони можуть створюватись не лише через самоорганізацію, а й з ініціативи організації «згори — вниз» з цілком раціональною ціллю — навчання учасників, збільшення організаційної спроможності, розвиток певної царини тощо. З іншого боку, значною цінністю є саме стосунки між учасниками, тоді як згадані вище результати стають радше наслідком цієї взаємодії.

Венґер (Wenger, 2011) підкреслює, що просто набір формальних якостей (публічний вебсайт, окремі зустрічі тощо) чи наявність однакової посади чи ролі ще не створює спільноту практики — вона виникає лише тоді, коли учасники взаємодіють і навчаються разом, будують стосунки й поступово перебирають ініціативу. Але в який момент штучно створена група стає спільнотою практики? Це залишається для нас важливим питанням для майбутнього дослідження: що є ключовим всередині CoP — їхня раціональна частина чи стосунки між учасниками?

Проте повернімося до типології. В її побудові Бринт переосмислює крізь сучасну оптику вже згаданий вище дезагрегований підхід Дюркгайма, який базується на виявленні структурно відмінних підтипів за допомоги чотирьох ключових змінних (див. рис. 2):

- 1) контексту взаємодії (географія чи вибір);
- 2) основної мотивації взаємодії (діяльність чи переконання);
- 3) частоти взаємодії;
- 4) способу комунікації (особисто чи через комп'ютер).

Застосовуючи цей підхід, Бринт виокремлює вісім основних субтипів спільнот:

1. Спільноти місця (communities of place).
2. Комуни та колективи (communes and collectives).
3. Локалізовані дружні мережі (localized friendship networks).
4. Розпорошені дружні мережі (dispersed friendship networks).
5. Елективні спільноти на підставі діяльності (activity-based elective communities).

6. Елективні спільноти на підставі переконань (belief-based elective communities).
7. Уявлені спільноти (imagined communities).
8. Віртуальні спільноти (virtual communities).

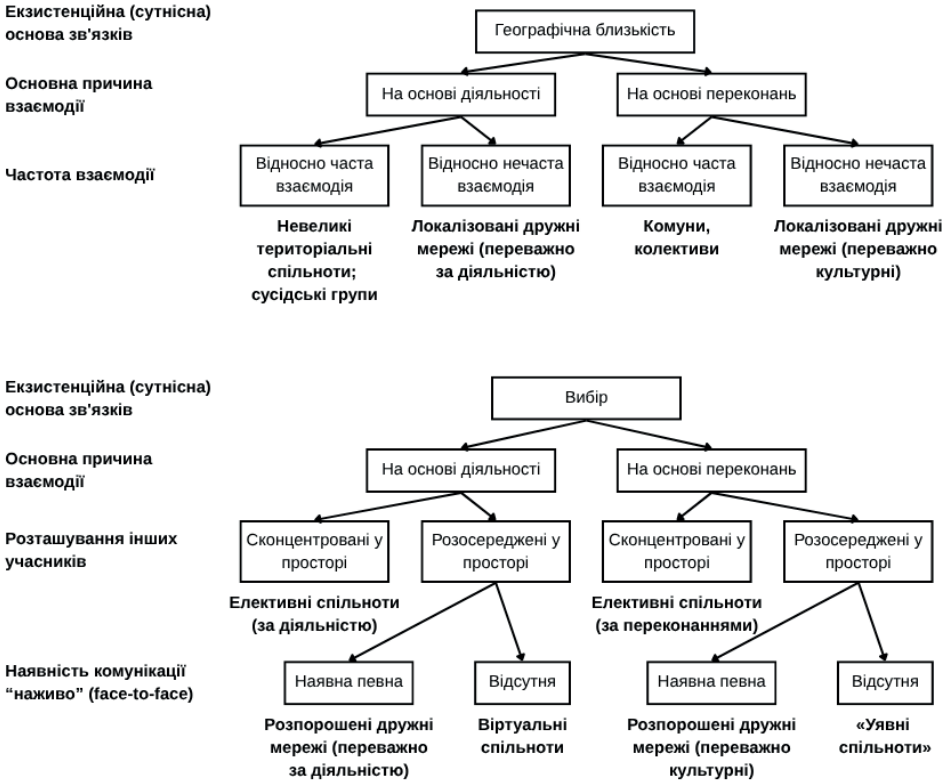

Рис. 2. Типи спільнот за Стивеном Бринтом.

Джерело: (Brint, 2001: p. 10).

Щоб визначити місце спільнот практики в цій типології, послідовно застосуємо до них чотири партиціонувальні змінні Бринта, спираючись на структурні характеристики СоР, описані в першій частині статті.

Перша змінна — контекст взаємодії — розділяє спільноти на географічні та елективні. Як ми показали, спільноти практики формуються не через територіальну близькість, а через добровільне приєднання учасників, що бажають розвиватись в певному домені. Учасник обирає СоР через внутрішню мотивацію та інтерес до конкретної діяльності, а не через факт проживання в певному місці. Отже, СоР однозначно належать до елективних (choice-based) спільнот.

Друга змінна — основна мотивація взаємодії — розділяє елективні спільноти на ґрунтовані на діяльності (activity-based) та на переконаннях (belief-based). Тут ключовим стає третій структурний елемент СоР — практика. Як ми зазначали, учасники долучаються до спільноти саме як практики: вони разом вдосконалюють професійну спроможність, обмінюються досвідом і практикують

разом через різноманітні формати взаємодії. Мотивацією є не ідеологічна відданість чи система вірувань, а спільна діяльність та прагнення до розвитку в межах домену. Бринт зазначає, що у спільнотах на підставі діяльності учасники можуть зберігати значну міру індивідуальності, їх об'єднує саме «досвід партнерства» — що точно відповідає опису СоР, де різноманітність поглядів і підходів є не перешкодою, а ресурсом для навчання. Таким чином, СоР належать до спільнот на підставі діяльності.

Третя змінна для елективних спільнот — просторова концентрація учасників — і пов'язана з нею четверта — обсяг безпосередньої (face-to-face) взаємодії — потребують спільного розгляду, оскільки саме на цьому етапі класифікація СоР стикається з концептуальною напругою. Як демонструють наведені нами українські приклади, учасники спільнот практики переважно не зосереджені в одному місці: вони взаємодіють через онлайн-платформи, месенджери і рідше зустрічаються офлайн. За логікою типології Бринта, це відносить СоР до розпорошених (dispersed in space) елективних спільнот і далі ставить питання про характер їхньої комунікації: якщо присутня деяка безпосередня взаємодія — це «розпорошена дружня мережа», якщо її немає взагалі — «віртуальна спільнота». Проте жоден із цих варіантів не відображає суті СоР. Дружня мережа не передбачає спільного домену та колективного наміру розвивати практику. Віртуальна спільнота, за Бринтом, позбавлена тієї глибини міжособистісних стосунків — довіри, лояльності, взаємної підтримки, — що є, як ми показали в першій частині, важливим елементом спільноти у структурі СоР.

Ця невідповідність пояснюється не стільки хибністю типології, скільки зміною технологічного контексту. У 2001 році, коли Бринт створював свою класифікацію, безпосередня взаємодія на відстані в реальному часі була фактично неможливою: для розпорошених спільнот face-to-face контакт означав тільки фізичну зустріч. Сьогодні цифрові технології — Zoom, Google Meet, Teams — дають змогу підтримувати регулярну безпосередню взаємодію незалежно від географії, розмиваючи ту межу, яку Бринт проводив між «деякою» та «жодною» face-to-face комунікацією. Спільноти практики активно використовують цю можливість, поєднуючи онлайн- та офлайн-формат для побудови тих глибоких стосунків, які є їхньою структурною основою.

Таким чином, пройшовши всі чотири рівні типології, ми можемо стверджувати: спільноти практики найкраще класифікуються як елективні спільноти на підставі діяльності. На відміну від спільнот, ґрунтованих на переконаннях, які вимагають дотримання ідеологічних норм і здійснюють сильніший тиск на конформність, спільноти на підставі діяльності фокусуються на спільному досвіді, а їхні учасники зберігають значну міру індивідуальності. Бринт зазначає, що такі спільноти об'єднує «досвід партнерства» — і в разі СоР таким досвідом є саме спільне навчання та розвиток домену. Водночас, як показав наш аналіз третьої та четвертої змінних, спільноти практики не вкладаються в типологію повністю: їхня просторова розпорошеність у поєднанні з глибокою міжособистісною взаємодією створює конфігурацію, яку типологія 2001 року не передбачала. Це не спростовує класифікацію, а радше сигналізує про необхідність її оновлення з урахуванням нових форм цифрової комунікації.

У підсумку ми бачимо, що спільноти практики цілком піддаються соціологічній класифікації. Разом із тим, спроба такої інтеграції висвітлює певні концептуальні неточності й наштовхує нас на необхідність глибшого емпіричного занурення у функціонування СоР, а також актуалізації уваги до теорії спільнот у соціологічному дискурсі.

Висновки

Огляд еволюції феномену спільнот у соціологічному дискурсі дає підстави стверджувати, що спільноти практики (СоР) є не просто прикладним інструментом менеджменту, а специфічною формою колективної організації, що відображає трансформації пізнього модерну. Незважаючи на те, що спільноти практики де-факто існують в українському бізнесі, державному та громадському секторах, вони залишаються майже не дослідженими під соціологічним кутом зору.

У рамках типології Стивена Бринта СоР найбільш точно ідентифікуються як елективні спільноти на підставі діяльності. Водночас аналіз виявив кілька напрямків, що потребують подальшого дослідження.

По-перше, яка основоположна цінність спільнот практики: стосунки та взаємодія між учасниками чи задоволення конкретних раціональних потреб? Гіпотетично, СоР становлять особливий тип спільноти, де раціональна мета (розвиток професійної спроможності) та емоційні зв'язки (довіра, лояльність, взаємна підтримка) є не альтернативами, а взаємодоповняльними елементами: саме глибина стосунків уможливорює ефективне навчання, а спільне навчання, своєю чергою, поглиблює стосунки. Перевірка цієї гіпотези потребує емпіричного дослідження.

По-друге, чи залишається актуальною сама типологія Бринта, зважаючи на зміни, викликані новими видами цифрової взаємодії? Аналіз показав, що межа між «розпорошеною» та «віртуальною» спільнотами, проведена у 2001 році, потребує переосмислення за умов, коли відеоконференції забезпечують якість комунікації, порівнянню з особистою зустріччю.

По-третє, наше дослідження виявило продуктивний, але недостатньо досліджений діалог між розумінням «практики» в концепції СоР та в соціологічній теорії практик (Бурдье, Гіденс, Шацкі). Подальше дослідження цього перетину може збагатити як теорію СоР, так і соціологічне розуміння спільнот.

Таким чином, зроблено новий крок у концептуалізації та теоретичному осмисленні феномену спільнот практики в соціологічному дискурсі. Метою наступних робіт має стати уточнення їхнього місця в соціологічній теорії спільнот та подальше емпіричне дослідження спільнот практики в українському контексті.

Джерела / References

- Ackermann, F., Pyrko, I., & Hill, G. (2024). Mobilizing landscapes of practice to address grand challenges. *Human Relations*, 77(5), 593–621. <https://doi.org/10.1177/00187267221137884>
- Alinsky, S.D. (1971). *Rules for Radicals: A Pragmatic Primer for Realistic Radicals*. Vintage Books.

- Barber, B.R. (1984). *Strong Democracy: Participatory Politics for a New Age*. University of California Press.
- Bott, E. (1957). *Family and Social Network: Roles, Norms, and External Relationships in Ordinary Urban Families*. Tavistock Publications.
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In: J.G. Richardson (Ed.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* (pp. 241–258). Greenwood.
- Brint, S. (2001). Gemeinschaft revisited: A critique and reconstruction of the community concept. *Sociological Theory*, 19(1), 1–23. <https://doi.org/10.1111/0735-2751.00125>
- Chaskin, R.J. (2013). Theories of community. In: M.O. Weil, M.S. Reisch, & M.L. Ohmer (Eds.), *The handbook of community practice* (pp. 105–121). Sage. <https://doi.org/10.4135/9781412976640.n5>
- Durkheim, E. (1964). *The Division of Labor in Society*. Free Press.
- Durkheim, E. (1965). *The Elementary Forms of Religious Life*. Free Press.
- Giddens, A. (1984). *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration*. Polity Press.
- Hillery, G.A. (1955). Definitions of community: Areas of agreement. *Rural Sociology*, 20(2), 111–123.
- Janowitz, M. (1967). *The Community Press in an Urban Setting: The Social Elements of Urbanism* (2nd ed.). University of Chicago Press.
- Lave, J. & Wenger, E. (1991). *Situated Learning: Legitimate Peripheral Participation*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511815355>
- Lee, D. & Newby, H. (1983). *The Problem of Sociology: An Introduction to the Discipline*. Hutchinson.
- Neely, E.L. (2012). Two concepts of community. *Social Philosophy Today*, 28, 147–158. <https://doi.org/10.5840/socphiltoday20122810>
- Nicolini, D. (2017). Practice theory as a package of theory, method and vocabulary: Affordances and limitations. In: M. Jonas, B. Littig, & A. Wroblewski (Eds.), *Methodological Reflections on Practice Oriented Theories* (pp. 19–34). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-52897-7_2
- Nicolini, D., Pyrko, I., Omidvar, O., & Spanellis, A. (2022). Understanding communities of practice: Taking stock and moving forward. *Academy of Management Annals*, 16(2), 680–718. <https://doi.org/10.5465/annals.2020.0330>
- Otreshko, N. (2025). Micro-macro synthesis on the example of theories of social practices in sociology. [In Ukrainian]. *Sociology: Theory, Methods, Marketing*, 1, 139–154. <https://doi.org/10.15407/sociology2025.01.139> [=Отрешко, Н. (2025). Мікро-макро синтез на прикладі теорій соціальних практик у соціології. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*, 1, 139–154].
- Park, R.E., Burgess, E.W., & McKenzie, R.D. (1925). *The City*. University of Chicago Press.
- Polanyi, K. (2002). *The Great Transformation: The Political and Economic Origins of our Time* (N. Komarova, Trans.). Duh i Litera. [=Поланьї, К. (2002). *Велика трансформація. Політичні та економічні витоки нашого часу* (Н. Комарова, пер.). Дух і Літера.]
- Pyrko, I. (2025). Communities of practice. In: B. Grossmann-Hensel, P. Jarzabkowski, R. Kratochvil, D. Seidl, P. Spee, & R. Whittington (Eds.), *Elgar encyclopedia of strategy as practice* (pp. 138–141). Edward Elgar Publishing. <https://doi.org/10.4337/9781035315963.00043>
- Suttles, G.D. (1972). *The Social Construction of Communities*. University of Chicago Press.
- Tönnies, F. (2001[1887]). *Community and Civil Society* (J. Harris, Ed.; J. Harris & M. Hollis, Trans.). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511816260>
- Wenger, E. (2011). *Communities of Practice: A Brief Introduction*. National Science Foundation. Retrieved from: <https://hdl.handle.net/1794/11736>
- Wenger-Trayner, E., Wenger-Trayner, B., Reid, P., & Bruderlein, C. (2022). *Communities of Practice within and Across Organizations: A Guidebook*. Social Learning Lab.

Отримано / Received 29.06.2026

Прийнято до друку після рецензування /

Accepted for publication after review 25.07.2026

Опубліковано / Published 28.08.2026

ВЛАДИСЛАВ ГАЗДА

Спільноти практики в соціологічному дискурсі: від теорії спільнот до прикладного концепту

У статті здійснено концептуалізацію феномену спільнот практики (*communities of practice*, CoP) як об'єкта соціологічного аналізу. Попри широке застосування CoP у бізнесі, державному управлінні, освіті та громадському секторі, в Україні цей феномен залишається майже не дослідженим із соціологічного погляду, існуючи як «реальність де-факто». За умов війни та системної кризи дослідження CoP набуває особливої ваги, адже такі спільноти можуть формувати горизонтальні мережі довіри та підсилювати соціальну стійкість. Автор простежує еволюцію поняття спільноти в соціологічному дискурсі — від агрегованого підходу Ф. Тьоніса до дезагрегованого підходу Е. Дюркгайма, який дає змогу розглядати спільноту не як фіксовану структуру, а як набір змінних властивостей. Особливу увагу приділено детериторизації спільнот, що звільнила концепцію від просторової прив'язки й уможливила визнання нових форм колективної організації. Розглянуто походження концепту CoP у працях Е. Венгера та Дж. Лейва, його структуру (домен, спільнота, практика) та відмінність від команд, робочих груп, тренінгів і мереж. Проаналізовано співвідношення розуміння «практики» в концепції CoP та в соціологічній теорії практики (П. Бурдьє, Е. Гіденс, Т. Шпацкі). Застосувавши типологію спільнот С. Бринта, автор обґрунтовує, що CoP найточніше ідентифікуються як елективні спільноти на підставі діяльності, водночас виявляючи концептуальну напругу, яку створює поєднання просторової розпорошеності та глибокої міжособистісної взаємодії за умов цифрової комунікації. Дослідження демонструє, що спільноти практики піддаються соціологічній класифікації, доповнюють класичні та сучасні теорії спільнот і потребують подальшого емпіричного вивчення в українському контексті, зокрема щодо співвідношення раціональних цілей та емоційних зв'язків між учасниками.

Ключові слова: спільноти практики; війна; солідарність; соціальна теорія; спільнота; соціальна практика; мережа; соціальний капітал; ідентичність; навчання; колективна дія; соціальна взаємодія; Україна

VLADYSLAV HAZDA

Communities of practice in sociological discourse: from the theory of community to an applied concept

The article conceptualizes the phenomenon of communities of practice (CoP) as an object of sociological analysis. Despite the wide application of CoP in business, public administration, education, and the civic sector, in Ukraine this phenomenon remains almost unexplored from a sociological perspective and exists as a de-facto reality. The author traces the evolution of the concept of community in sociological discourse — from the aggregated approach of F. Tönnies to the disaggregated approach of E. Durkheim, which allows community to be regarded not as a fixed structure but as a set of variable properties. Particular attention is paid to the deterritorialization of communities, which freed the concept from its spatial anchoring and made possible the recognition of new forms of collective organization. The article examines the origins of the CoP concept in the works of E. Wenger and J. Lave, its structure (domain, community, practice), and its distinction from teams, working groups, trainings, and networks. The relationship between the understanding of practice in the CoP concept and in the sociological theory of practices (P. Bourdieu, A. Giddens, T. Schatzki) is analyzed. Applying S. Brint's typology of communities, the author argues that CoP are most accurately identified as activity-based elective communities, while revealing the conceptual tension created by the combination of spatial dispersion and deep interpersonal interaction under conditions of digital communication. The study demonstrates that communities of practice are amenable to sociological classification, complement classical and contemporary theories of community, and require further empirical study in the Ukrainian context, particularly regarding the balance between rational goals and emotional bonds among participants.

Key words: communities of practice; war; solidarity; social theory; community; social practice; networks; social capital; identity; learning; collective action; social interaction; Ukraine